

Ο περί πολυγλωσσίας λόγος

Γλώσσα...το μεγαλειώδες και μοναδικό δημιούργημα του ανθρώπου. Μόνο ο άνθρωπος έχει αυτό το πλεονέκτημα έναντι όλων των εμβίων της γης. Αντίστοιχα ο κόσμος και τα πράγματα είναι γέννημα της γλώσσας και του χρόνου. Στην αρχή, ο ήχος που πρωτόβγαλε ο άνθρωπος από τις φωνητικές του χορδές. Ο ήχος μεταβλήθηκε σε φθόγγους με διακυμάνσεις ώσπου να γεννηθούν οι λέξεις με τον συγκερασμό των φθόγγων. Και οι λέξεις δίδουν όνομα στα πράγματα, μεταδίδουν όμως και τις υψηλότερες σκέψεις, συγκινήσεις και διανοήσεις του ανθρώπου.

Δεν έχουν όμως οι λαοί του κόσμου την ίδια γλώσσα. Ο κάθε λαός-έθνος έχει τη δική του. Μερικοί μάλιστα λαοί-φυλές έχουν δική τους διάλεκτο ή ιδιώματα που δεν εμπίπτουν στη συνήθη και στενή έννοια του όρου «γλώσσα».

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, κεντρικός φορέας του δυτικού πολιτισμού, όπως καθιερώθηκε να χαρακτηρίζονται τα κράτη με δημοκρατικό πολίτευμα, αποτελείται από 27 κράτη. Το κάθε ένα από αυτά έχει τη δική του γλώσσα εκτός από την Κύπρο και την Ελλάδα που έχουν ως κοινή γλώσσα την ελληνική και τη Γερμανία και την Αυστρία, τη γερμανική.

Εμείς οι Έλληνες, θα αποτολμήσω να το πω, είμαστε υπερβολικά περήφανοι για την ιστορία και τη γλώσσα μας. Ιδιαίτερα γιατί αναγνωρίζεται πως ο δυτικός πολιτισμός έχει κοιτίδα του τα επιτεύγματα των Αρχαίων Ελλήνων, κυρίως κατά τον 5^ο - 4^ο αιώνα π.Χ, γνωστή ως περίοδος του χρυσού αιώνα του Περικλέους. Τα έργα του Ομήρου, Ιλιάδα και Οδύσσεια, οι Διάλογοι του Πλάτωνος, τα έργα του Αριστοτέλους, οι τραγωδίες του Αισχύλου, Σοφοκλέους και Ευριπίδη και όλων των επιφανών Ελλήνων στους τομείς της τέχνης, επιστήμης, φιλοσοφίας και γενικά η αρχαία ελληνική γραμματεία αποτελούν και πνευματικό πλούτο των λαών που υιοθέτησαν τις ιδέες και αρχές όπως γεννήθηκαν στην Αρχαία Ελλάδα.

Ανέφερα λίγο νωρίτερα, πως εμείς οι Έλληνες είμαστε «υπερβολικά» περήφανοι για τα επιτεύγματα των προγόνων μας. Θα προσπαθήσω να εξηγήσω λίγο τη σκέψη μου. Κάθε έθνος κάθε λαός έχει τον δικό του πολιτισμό και την προοδευτική εξέλιξη της ιστορίας του. Αν κρατήσουμε

μόνο τα καλά που μας συμβαίνουν τότε ο αλληλοσεβασμός, η συμβίωση και συναντίληψη όλων των λαών θα συνδράμουν ώστε να εδραιωθεί η ειρήνη και πρόοδος στον πλανήτη μας.

Να συγχωρεθώ που μακρηγορώ ίσως και εκτός θέματος. Όμως οι πιο πάνω ταπεινές σκέψεις με οδηγούν, θέλω να πιστεύω, κατευθείαν στο αντικείμενο του κειμένου. Τα πολιτιστικά και επιστημονικά επιτεύγματα των Ελλήνων και όλων των λαών και εθνοτήτων θα ήσαν άγνωστα αν δεν υπήρχε το τιτάνιο έργο των μεταφραστών. Χωρίς αυτούς οι γλώσσες θα μιλιούνταν και θα γράφονταν για να τις καταλαβαίνουν μόνο οι χρήστες τους. Καμία επικοινωνία με τους υπόλοιπους που δεν γνωρίζουν τη γλώσσα, καμία συναντίληψη, ιδιαίτερα πνευματική και πολιτιστική. Καμία απολύτως επικοινωνία.

Σκέφτομαι λοιπόν πως το κολοσσιαίο έργο των μεταφραστών πρέπει να εκτιμάται όπως του αξίζει. Αναφερόμαστε συνήθως σε «μεταφραστή» ως να είναι μια επαγγελματική ειδικότητα, ένα επιτήδευμα όπως όλα τα άλλα. Νομίζω όμως πως πρέπει να ιδωθεί το έργο των μεταφραστών στην πραγματική του διάσταση. Οι μεταφραστές είναι η γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων γλωσσών. Μεταφέρουν και διαβιβάζουν τον λόγο σε όλες του τις μορφές, γραπτό και προφορικό.

Έτσι λοιπόν οι Έλληνες, αλλά και όλες οι εθνότητες, ας καλοσκεφτούν πως χωρίς τους μεταφραστές τίποτε δεν θα γνώριζε ο ένας για τον άλλον. Μήτε οι άνθρωποι θα μπορούσαν να συνεννοηθούν εκτός και αν μάθαιναν πολλές γλώσσες. Αυτό βέβαια συμβαίνει ευρύτερα σήμερα. Είναι ευτυχές προσόν η γνώση γλωσσών.

Δεσπόζουσα γλώσσα στην πατρίδα μου είναι η ελληνική. Η γλώσσα της πλειονότητας του πληθυσμού, των Ελλήνων δηλαδή που εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο 12 αιώνες περίπου π.Χ. Το νησί κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς το 1571. Στην Κύπρο παρέμειναν οι Οθωμανοί πολεμιστές κατά τη διάρκεια της πολιορκίας, μεταφέρθηκαν όμως κατά καιρούς και Τούρκοι από την Μικρά Ασία καθώς και από άλλες οθωμανικές κτήσεις κατά τη διάρκεια της τούρκικης κατοχής. Το 1878, η Κύπρος παραδόθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας.

Το 1955 οι Έλληνες της Κύπρου άρχισαν ένοπλο αγώνα εναντίον της Μεγάλης Βρετανίας η οποία τελικά συμφώνησε να αποχωρήσει από τη χώρα. Υπεγράφη συνθήκη γνωστή ως Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ελλάδος, της Τουρκίας και των ηγετών των δύο κοινοτήτων. Από τη συμφωνία αυτή προέκυψε το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960).

Το Σύνταγμα καθιέρωσε ως επίσημες γλώσσες της Κυπριακής Δημοκρατίας, την ελληνική και την τουρκική.

Για λίγο χρονικό διάστημα μέχρι το 1963, οι θεσμοί της Πολιτείας λειτουργούσαν κανονικά. Ειδικότερα στα Δικαστήρια ανάλογα με την εθνότητα των διαδίκων χρησιμοποιείτο η ελληνική και τουρκική. Κοινή όμως και με σιωπηρά συναίνεση, χρησιμοποιείτο κατά κύριο λόγο η αγγλική, γλώσσα ευρέως γνωστή σε όλους τους Κύπριους, για τη διευκόλυνση των διαδικασιών.

Το 1963 οι Τουρκοκύπριοι εγκατέλειψαν τις θέσεις τους από τον δημόσιο τομέα και τα δικαστήρια. Η Κυπριακή Δημοκρατία συνέχισε να λειτουργεί και να αναγνωρίζεται διεθνώς ακόμη και μετά την τουρκική εισβολή του 1974. Για την ολοκλήρωση της διχοτόμησης του νησιού, η Τουρκία μετέφερε όλους τους Τουρκοκύπριους που κατοικούσαν σε διάφορες περιοχές της Κύπρου στο υπό κατοχή βόρειο τμήμα της. Επιπλέον μεταφέρθηκαν χιλιάδες Τούρκοι από την Τουρκία που εγκαταστάθηκαν στο βόρειο τμήμα της Κύπρου, αλλοιώνοντας έτσι το δημογραφικό χαρακτήρα της χώρας.

Ζητώ συγγνώμη αν πλατειάζω. Θα φροντίσω όμως να συνδέσω τα πιο πάνω τραγικά γεγονότα με το θέμα του κειμένου. Η υπάρχουσα πολυγλωσσία στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και σε ολόκληρη την υφήλιο θα έπρεπε να ωθεί τους ανθρώπους στην προσπάθεια επικοινωνίας μέσω της μάθησης ή με μεταφραστική βοήθεια ξένων γλωσσών ώστε να επιτυγχάνεται η αλληλοεκτίμηση και η ειρηνική συμβίωση. Αυτό γινόταν στη χώρα μου. Σχεδόν όλοι οι Τουρκοκύπριοι γνώριζαν ελληνικά και πολλοί Ελληνοκύπριοι τουρκικά. Ζούσαν σε μεικτά χωριά ενώ στις πόλεις γειτόνευαν. Στα δικαστήρια σπάνια γινόταν χρήση διερμηνέα.

Τα πράγματα σήμερα έχουν αλλάξει. Με την πάροδο του χρόνου, ιδιαίτερα μετά την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Κύπρος θεωρείται ελκυστικός προορισμός. Εκτός όμως από άτομα που νόμιμα εγκαθίστανται στο νησί, καταφθάνουν δεκάδες χιλιάδες μετανάστες και αιτητές ασύλου, πολλοί από τους οποίους μένουν παράνομα στο νησί.

Οι υπηρεσίες του Κράτους και οι δικαστικές αρχές λειτουργούν αυστηρά μέσα στο πλαίσιο της αρχής της ισότητας και της διασφάλισης των ατομικών θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως διασφαλίζονται στο Σύνταγμα και στο Ευρωπαϊκό δίκαιο, στο οποίο δόθηκε από το ίδιο το Σύνταγμα υπερυψωμένη ισχύς. Η πολυγλωσσία στην Κύπρο δεν περιλαμβάνει μόνο τις γλώσσες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και άλλες γλώσσες και διαλέκτους όπως της Αφρικής, Εγγύς και Άπω

Ανατολής και Ασίας.

Οι διαφορετικές γλώσσες των λαών έχουν ένα φαινομενικό μειονέκτημα έναντι άλλων πολιτιστικών δραστηριοτήτων και επιτευγμάτων. Η γλώσσα είναι το σημαντικότερο πολιτιστικό στοιχείο και απόδειξη της ταυτότητας ενός λαού. Η μουσική, οι εικαστικές και άλλες τέχνες δεν χρειάζονται τις υπηρεσίες μεταφραστή, όπως η γλώσσα. Γι' αυτό και καθιερώθηκε η φράση πως «η μουσική είναι η πλέον διεθνική γλώσσα». Πράγματι η δυτική, κυρίως κλασική μουσική, ακούεται σε ολόκληρο τον κόσμο, ταυτόχρονα όμως διάσημοι μουσικοί και ερμηνευτές παγκοσμίου φήμης προέρχονται από όλες τις χώρες της υφελίου. Παράλληλα η μουσική των χωρών της Ανατολής και Ασίας ακούεται συχνά στις αίθουσες συναυλιών της Ευρώπης. Τα τραγούδια της φυλής Maori της Νέας Ζηλανδίας, πολυφωνικά και μελωδικά, συγκινούν με την αισθητική τους αξία όλο τον κόσμο.

Η γλώσσα όμως, δημιούργημα του νου, όταν είναι άγνωστη χρειάζεται τη μεσολάβηση του μεταφραστή. Θυμίζω αυτό που είπα στην αρχή, ότι δηλαδή το μειονέκτημα αυτό της γλώσσας είναι φαινομενικό. Και τούτο γιατί η γλώσσα κάθε λαού είναι το σημαντικότερο στοιχείο της ταυτότητας του, σημείο αναφοράς της καταγωγής και πολιτισμού του. Γι' αυτό και πρέπει να τυγχάνει απόλυτου σεβασμού.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ειδικότερα το δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ευαίσθητο στην πολυγλωσσία, και με πλήρη σεβασμό στην πραγματικότητα αυτή, δέχεται τα νομικά ερωτήματα από τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών και τις προσφυγές διατυπωμένα στη γλώσσα του κράτους μέλους. Η διαδικασία αυτή δεν συνιστά μια τυπολατρική εφαρμογή ενός κανονισμού του Δικαστηρίου. Είναι η συνειδητή αναγνώριση της απόλυτης ισότητας των κρατών μελών μεταξύ τους, των πολιτών τους, αλλά είναι και πεποίθηση πως ο σεβασμός στις διαφορετικές γλώσσες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης οδηγεί στην ειρηνική συμβίωση και ευημερία των λαών.

Αποτελεί εμπειρία δοκιμασίας για τους Δικαστές μας όταν σε υποθέσεις, κυρίως ποινικές, εμπλέκονται ξενόγλωσσοι διάδικοι ή κατηγορούμενοι που προέρχονται από διάφορες χώρες, εκτός χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως Μέση Ανατολή, Άπω Ανατολή και Ασία. Σ' αυτές τις περιπτώσεις συνήθως δεν υπάρχουν επαγγελματίες μεταφραστές. Το έργο της μετάφρασης αναλαμβάνουν κατά κανόνα ομογενείς των εμπλεκόμενων. Οι Δικαστές αγωνιούν να βεβαιωθούν ότι έχουν ενώπιόν τους τα πραγματικά γεγονότα της υπόθεσης, όπως αυτά αναδύονται από τη μετάφραση ιδιαίτερα στις εμμέρτες διαδικασίες. Η διαδικασία είναι μεν βασανιστική και

χρονοβόρα, δείχνει όμως την υψηλή αποστολή των δικαστών να μετατρέπουν τη γλώσσα σε θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα, που τυγχάνει σεβασμού από τη δικαιοσύνη σε όλα τα κράτη που εφαρμόζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Καταβάλλονται καθηκόντως προσπάθειες ικανοποίησης όλων των υποθέσεων ξενόγλωσσων διαδίκων. Δεν υπάρχουν βεβαίως επαγγελματίες μεταφραστές τόσων γλωσσών και ιδιωμάτων.

Να μου επιτραπεί και μια παρατήρηση. Θα βοηθηθεί η συλλειτουργία των γλωσσών αν στον λόγο προφορικό ή γραπτό, επικρατήσει ολιγολογία και ακρίβεια. Σε αυτό βοηθά νομίζω και η καλλιέργεια της γλώσσας με το διάβασμα έργων μεγάλων συγγραφέων και λογοτεχνών. Αυτοί είναι οι δημιουργοί της γλώσσας. Γλώσσα γλαφυρή, ακριβής και απλή. Αυτό θα βοηθήσει και το έργο των μεταφραστών. Για να συνεννοούμαστε και να συνυπάρχουμε δηλαδή.

Θα με ανεχθείτε ακόμα λίγο για την περιγραφή ενός φανταστικού επεισοδίου. Αν άκουγε ο Μότσαρτ τα τραγούδια της φυλής Μαορί, το θείο ταλέντο και μεγαλοφυΐα του θα τον οδηγούσε αμέσως στο πιάνο για να τα μεταφέρει σε παρτιτούρα, συνθέτοντας μια εξάισια μελωδική-ρυθμική μουσική με τέλεια αντίστιξη. Και η μουσική αφηρημένη όπως είναι θα συγκινεί όλα τα έθνη της υφελίου. Κανείς όμως δεν θα γνωρίζει τους στίχους των τραγουδιών. Η γλώσσα είναι δημιούργημα του νου, αναγνωρίζονται όμως οι έννοιες της εφόσον μεταφραστούν. Ο ιθαγενής λοιπόν της φυλής Μαορί, αν εμφανιστεί ενώπιον Δικαστηρίου το οποίο εφαρμόζει τα θεμελιώδη δικαιώματα θα μιλήσει τη γλώσσα της φυλής του. Λαμπρύνεται έτσι η ιδέα της δικαιοσύνης όπως η μουσική του Μότσαρτ, έστω σε μικρότερη γεωγραφική και εθνική εμβέλεια.

Πρωτιά σε αυτή την υψηλή ιδέα της χρήσης δηλαδή της πολυγλωσσίας ως ατομικό ανθρώπινο δικαίωμα επικοινωνίας και αλληλοεκτίμησης πολιτισμών, έχει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο με τις 24 γλώσσες των 27 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υψηλή αυτή ιδέα δηλώνεται στο Άρθρο 22 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέλος, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο διαθέτει το μεγαλύτερο στον κόσμο τμήμα μεταφραστών, πολύτιμο εργαλείο για την επιτυχία του μοναδικού έργου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου.